

RPO-727965-VII-720.8/13/JJ

Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Goniądzu

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej OPCAT) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 25 – 26 marca 2013 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Goniądzu (zwanego dalej: Ośrodkiem, placówką lub MOW), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP): Joanna Żuchowska (lekarz chorób wewnętrznych), Dorota Krzysztoń (kryminolog), Wojciech Sadownik (prawnik) oraz Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji).

Celem wizytacji zapobiegawczej Mechanizmu było sprawdzenie na miejscu sposobu przestrzegania praw nieletnich, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu Ośrodka oraz jego podstawowych problemach, przedstawionych przez p. Sławomira Moczydłowskiego – dyrektora placówki,
- oglądzie wszystkich pomieszczeń Ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla wychowanek, świetlic, sal lekcyjnych, sanitariatów, etc.,
- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z losowo wybranymi wychowanekami Ośrodka,

- analizie m. in. akt osobowych wychowanek, zeszytu raportu założonego dnia 27.06.2012 r., Księgi protokołów Zarządu Samorządu Wychowanek, rejestru ucieczek w roku szkolnym 2011/2012 oraz 2012/2013, rejestru zachowań negatywnych w latach 2011-2013.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Goniądzu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: Regulamin wewnętrzny MOW „Promyk” w Goniądzu, Uchwałę Nr XVII/94/12 Rady Powiatu w Mońkach z dnia 30 lipca 2012 r. w sprawie utworzenia zespołu placówek pod nazwą: Młodzieżowe Centrum Edukacji i Readaptacji Społecznej w Goniądzu, Kalendarz uroczystości i imprez w latach 2012 – 2013, losowo wybrane indywidualne plany edukacyjno – terapeutyczne, Procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych, Procedury organizacji pracy i przekazywania dyżurów, wykaz kadry, informację o doskonaleniu pracowników pedagogicznych MOW „Promyk”, informację dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego o realizacji kontroli zarządczej i planu nadzoru pedagogicznego za rok szkolny 2011/12, realizowane projekty edukacyjno-zawodowe oraz dobre praktyki, wykaz kół zainteresowań i zajęć pozalekcyjnych w 2012 r. i 2013 r., notatkę o współpracy międzynarodowej w latach 2011-13, Sprawozdanie z kontroli przeprowadzonej w dniu 9 marca 2012 r. przez sędziego Sądu Rejonowego w Grajewie, Rejestr wydarzeń nadzwyczajnych, protokoły kontroli Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Mońkach przeprowadzonych w latach 2012 – 2013.

2. Informacje ogólne

Wizytowany przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Ośrodek jest funkcjonującą całodobowo placówką resocjalizacyjną, przeznaczoną dla dziewcząt niedostosowanych społecznie. Organem prowadzącym MOW jest Starostwo Powiatowe w Mońkach, zaś nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Podlaski Kurator Oświaty w Białymstoku.

Działalność Ośrodka dla dziewcząt datuje się od 1986 r.(uprzednio była to placówka resocjalizacyjna dla chłopców). Od sierpnia 2012 roku MOW wraz z Młodzieżowym Ośrodkiem Socjoterapii wszedł w skład nowej jednostki organizacyjnej - Młodzieżowego Centrum Edukacji i Readaptacji Społecznej. W jej strukturze funkcjonuje szkoła podstawowa, gimnazjum i liceum ogólnokształcące.

Pojemność Ośrodka wynosi 72 miejsca, w dniach wizytacji 1 miejsce było wolne.

3. Personel

Ośrodek zatrudnia 27 wychowawców, w tym 8 z nich jest jednocześnie nauczycielami w szkołach funkcjonujących w strukturach MOW. Ponadto w placówce zatrudnionych jest 2 psychologów (1 etat oraz 0,3 etatu) oraz 2 pedagogów.

Wszyscy pracownicy MOW posiadają przygotowanie pedagogiczne lub resocjalizacyjne. W latach 2011 – 2012 w placówce zrealizowano szkolenia dotyczące m.in. ewaluacji, jako narzędzia uczenia się ludzi i rozwoju szkoły/placówki edukacyjnej oraz cykl szkoleń z zakresu twórczej resocjalizacji (np.: „Diagnoza osobowości”; wprowadzenie w metodykę organizacji zajęć, warsztaty plastyczne, literackie, teatralne oraz dramowe, warsztaty sportowe). Nadto, pracownicy placówki indywidualnie podnoszą swoje kwalifikacje. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom Ośrodka warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje reguła 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) (dalej: Reguły ONZ) stanowiąca, iż personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwiała się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, **a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.**

Dyżur nocny sprawowany jest przez dwie osoby: wychowawcę i opiekuna nocnego.

Dodać należy, że zgodnie z informacją udzieloną przez dyrektora placówki, w latach 2011 - 2012 (do dnia wizytacji) nie było postępowań dyscyplinarnych czy karnych prowadzonych wobec pracowników MOW. Nie składano również żadnych skarg na personel placówki.

Mimo zatrudnionego w Ośrodku wykwalifikowanego personelu, zdaniem przedstawicieli KMP wskazane byłoby wzbogacić kadre o terapeutę uzależnień, który prowadziłby z wychowankami zajęcia nakierowane na profilaktykę i leczenie uzależnień. Z wyjaśnień dyrektora wynika, iż stara się on o znalezienie takiej osoby, niemniej jednak czynnikiem zniechęcającym potencjonalnych kandydatów jest konieczność dojazdów do Ośrodka, usytuowanego w dużej odległości od większych miast.

4. Warunki bytowe

Wychowanki zamieszkują w dwóch budynkach, położonych w niewielkiej od siebie odległości. W jednym budynku są cztery 12 - osobowe grupy (48 osób), zaś w drugim - 2 grupy (24 osoby). Budynki zapewniają wszelkie warunki do codziennego funkcjonowania. Pomieszczenia, z których korzystają wychowanki są odnowione, zadbane oraz udekorowane w sposób dostarczający pozytywne wrażenia wzrokowych. Do dyspozycji nieletnich przeznaczono sypialnie wyposażone w sposób umożliwiający odpoczynek, naukę oraz przechowywanie osobistych rzeczy. Zajęcia szkolne odbywają się w odrębnym korytarzu, gdzie znajdują się m.in. klasy lekcyjne, łazienki, pracownia komputerowa oraz pracownia fryzjerska. W tej części budynku jest również sala gimnastyczna, ze sprzętem do ćwiczeń, w której odbywają się lekcje tańca, aerobik. Po zajęciach lekcyjnych dziewczęta mogą spędzać czas w świetlicach lub na terenie Ośrodka. Kółka zainteresowań lub zajęcia terapeutyczne odbywają się w specjalnie wyznaczonych do tego salach terapeutycznych, wyposażonych w materiały dydaktyczne oraz sprzęt RTV. Pokoje, z których korzystają nieletnie, mają odpowiednie oświetlenie, temperaturę oraz wentylację. W ocenie wizytujących pomieszczenia te są na tyle przestronne, aby podopieczni miały wystarczająco dużo przestrzeni do wykonywania codziennych czynności.

Do dyspozycji wychowanek wydzielono łazienki wyposażone w umywalki, prysznice oraz odgrudzone i zamykane drzwiami toalety. Prysznice przedzielone są ściankami, poza tym zamontowane są w nich zasłony, umożliwiające kąpiel w warunkach zapewniających poczucie intymności. Wychowanki mają również zapewnione środki higieniczne niezbędne do utrzymania codziennej higieny osobistej. Ponadto, dziewczęta mogą zakupić dodatkowe kosmetyki w pobliskich sklepach. W łazienkach znajdują się także automatyczne pralki do prania, z których dziewczęta mogą korzystać.

W placówce znajduje się kuchnia i stołówka. W pomieszczeniach zachowana jest czystość i zasady higieny. W placówce wyodrębniono także kilka aneksów kuchennych, posiadających pełne wyposażenie, w których dziewczęta mogą przygotowywać sobie samodzielnie posiłki.

Do domu przylega duży, ogrodzony teren, na którym znajduje się boisko, miejsce do grillowania i rozpalania ogniska.

Monitoringiem objęty jest tylko zewnętrzny teren Ośrodka.

Należy podkreślić, iż większość wychowanek, z którymi przeprowadzano rozmowy indywidualne, dobrze oceniła wyżywienie oraz warunki bytowe i higieniczno – sanitarne panujące w placówce.

Mimo dobrych warunków, w jakich przebywają nieletnie, należy podkreślić, iż placówka nie jest przystosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Z informacji uzyskanej od dyrektora placówki wynika, iż ze względu na bariery architektoniczne budynku oraz nieprzystosowanie go do pobytu osób niepełnosprawnych, do Ośrodka nie są przyjmowane osoby niesprawne ruchowo. Jednakże specyfika Ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona wychowanek dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki. W związku z tym Mechanizm zaleca dostosowanie placówki do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się. Mechanizm zaznacza, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznica) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku. Przypomnieć w tym miejscu należy, że zgodnie z § 3 pkt 5

rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.), zwanego dalej: rozporządzeniem, młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób niepełnosprawnych.

5. Traktowanie

W rozmowach indywidualnych wychowanki podkreślały, że wychowawcy i nauczyciele są do nich przyjaźnie nastawieni. Wszystkie dziewczęta potrafiły wskazać osobę wśród personelu, do której mają zaufanie i mogą się do niej zwrócić w sytuacji wystąpienia jakiegoś problemu. Ponadto, nieletnie żywią przekonanie, że ich sytuacja i zachowanie podczas pobytu w Ośrodku może się zmienić lub już zmieniła się na lepsze. Atmosfera panująca między wychowankami również wydaje się być pozytywna.

Zgodnie z informacją dyrektora Ośrodka, personel placówki nie przeprowadza kontroli osobistych wychowanek, a przeszukania pomieszczeń zajmowanych przez dzieci odbywają się sporadycznie np. w sytuacji powzięcia wiadomości o fakcie wniesienia na teren MOW narkotyku. W razie konieczności wzywana jest Policja.

Rozmowy z nieletnimi oraz analiza dokumentacji nie wykazały, aby w stosunku do nieletnich stosowano środki przymusu bezpośredniego.

W placówce rocznie dochodzi do kilku zdarzeń nadzwyczajnych. W 2011 r. odnotowano 13 takich zdarzeń (5 zbiorowych lub indywidualnych ucieczek, 4 samookaleczenia, 2 przypadki pobicia lub innej formy zakazanego karania, poniżającego lub niehumanitarnego traktowania, spożywanie alkoholu i nadużycie leków). W 2012 r. miało miejsce już tylko 6 zdarzeń nadzwyczajnych (2 samookaleczenia, 2 ucieczki, 1 przypadek pobicia, 1 przypadek spożywania alkoholu). Natomiast w 2013 r. do dnia wizytacji odnotowano 2 samookaleczenia. W jednym przypadku wezwano pogotowie ratunkowe, które przetransportowało wychowankę do szpitala. Po

zaopatrzeniu w szpitalu miejskim została ona przesłana do innego szpitala, prawdopodobnie psychiatrycznego. Dyrektor MOW, od momentu wystąpienia tej sytuacji (r.) do dnia wizytacji przedstawicieli KMP (r.), czyli przez okres 1,5 miesiąca, nie może uzyskać ze strony szpitala informacji o miejscu pobytu dziewczynki, gdyż nie jest opiekunem prawnym; nie udaje się także nawiązać kontaktu listownego i telefonicznego z domem rodzinnym. Początkowo personel MOW próbował ustalić drogą telefoniczną, co dzieje się z podopieczną. Następnie pismem z dnia r. dyrektor MOW zwrócił się do Sądu Rejonowego w Chorzowie w celu ustalenia, gdzie przebywa wychowanka. Nie uzyskał odpowiedzi. Kontaktowano się również z kuratorem podopiecznej, który nie posiadał informacji o miejscu pobytu nieletniej. W kolejnym piśmie z dnia r. dyrektor poinformował SR w Chorzowie, że wychowanka w r. przewieziona została do Dziecięcego Szpitala Klinicznego w Białymstoku na oddział Pediatrii i Zaburzeń Rozwoju Dzieci i Młodzieży w związku z samookaleczaniem oraz że aktualnie MOW nie zna miejsca pobytu wychowanki, gdyż szpital nie chce udzielić informacji, do kiedy nieletnia tam przebywała oraz dokąd została przewieziona. W dniu r. dyrektor MOW wysłał oficjalne pismo do szpitala z pytaniem o miejsce pobytu obecnego pobytu podopiecznej. Przedstawiciele KMP uznali zaistniałą sytuację za niepokojącą. Placówka, która sprawuje opiekę na nieletnią, właściwy sąd oraz kurator nieletniej przez 1,5 miesiąca nie posiadali informacji, gdzie wychowanka przebywa. **Przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora MOW o poinformowanie, w jaki sposób zakończyła się ta sytuacja, czy nieletnia powróciła do placówki, gdzie przebywała oraz w jaki sposób ustalono jej miejsce pobytu oraz udostępnienie kopii wszelkiej dokumentacji w niniejszej sprawie.**

W MOW obowiązuje dokument pod nazwą „Procedury Postępowania Interwencyjnego w Sytuacjach Kryzysowych” (np. spożywania alkoholu lub innych środków odurzających przez wychowanków, występowanie zachowań agresywnych wśród wychowanek, ucieczki wychowanki, prób samobójczych). Celem opracowania procedur są: zapewnienie bezpieczeństwa przebywającym w placówce wychowankom oraz ujednoczenie postępowania wszystkich pracowników Ośrodka. Procedury określają również zasady współpracy z Policją oraz zasady dokumentowania

zachowań negatywnych. Informację o zaistniałych zdarzeniach są na bieżąco wpisywane do zeszytu raportów w dniu wystąpienia sytuacji. Za wpisanie informacji odpowiada osoba określona w poszczególnych procedurach. Ze wszystkich zdarzeń sporządzane są protokoły, które stanowią załączniki do Procedur. Każde zdarzenie w przeciągu 3 dni jest omawiane przez Zespół, który zatwierdza wnioski i podejmuje działania. Analizując treść poszczególnych procedur, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji wskazali następujące uwagi:

1) We wstępie dokumentu „Procedury Postępowania Interwencyjnego w Sytuacjach Kryzysowych” znajduje się zdanie: „W placówce jest wydzielony pokój, który pełni funkcję izolatki lekarskiej i izby izolacyjnej”.

Podczas oglądu placówki przedstawiciele KMP zwizytowali izolatkę lekarską, która zgodnie z wyjaśnieniami dyrektora placówki, wykorzystywana jest wyłącznie w celach leczniczych. Tymczasem w dalszej części „Procedur...”, w fragmencie dotyczącym procedury reagowania w przypadku: śmierci nieletniego lub innej osoby, albo ciężkiego uszkodzenie ciała wskutek działania nieletniego lub innej osoby, samobójstwa nieletniego, zgwałcenie nieletniego, pobicia skutkującego ciężkim uszkodzeniem ciała, próby samobójczej (str. 3) oraz buntu, zbiorowego wystąpienie czynnego lub biernego, groźnego zakłócenia porządku i bezpieczeństwa, znęcania się nad nieletnim, pobicia lub innej formy zakazanego karania, poniżającego lub niehumanitarnego traktowania nieletniego (str. 4) są punkty mówiące, iż „W sytuacji, gdy sprawczyni jest agresywna, zagraża zdrowiu swojemu lub innych wychowanków, wychowawca/nauczyciel ma obowiązek odizolować wychowankę. Wychowawca/nauczyciel pracujący z grupą na bieżąco monitoruje zachowanie wychowanki. Procedury umieszczenia w izbie izolacyjnej określają przepisy szczegółowe”. Z tego zapisu wynika, że wobec podopiecznej MOW można stosować środek przymusu bezpośredniego w postaci izby izolacyjnej, co jest niedopuszczalne na gruncie prawa krajowego. Przepisy ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178, ze zm., dalej upn.) oraz ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. poz. 628) stanowią, że umieszczenie w izbie izolacyjnej możliwe jest tylko wobec nieletnich umieszczonych w zakładzie poprawczym lub

schronisku dla nieletnich, w przypadku usiłowania targnięcia się tego nieletniego na życie lub zdrowie własne albo innej osoby i tylko wtedy, gdy użycie siły fizycznej jest niewystarczające. Natomiast wobec nieletnich umieszczonych w młodzieżowym ośrodku wychowawczym można stosować środek przymusu bezpośredniego wyłącznie w postaci siły fizycznej. **W związku z powyższym przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają zaprzestanie stosowania izby izolacyjnej wobec podopiecznych MOW oraz zmianę zapisów procedur tak, aby były one zgodne z przepisami prawa.**

2) W Procedurze postępowania w przypadkach: spożywania alkoholu na terenie placówki lub przybycia do Ośrodka pod wpływem alkoholu, spożywania substancji chemicznych innych niż alkohol, w tym lekarstw w celu wprowadzenia się w stan odurzenia lub przybycia w tym stanie do Ośrodka, znajdują się zapisy mówiące o tym, że w przypadku podejrzenia, iż wychowanka jest pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających, wychowawca przeprowadza badania alkomatem lub poddaje wychowanki testom na zawartość substancji psychoaktywnych. Nie poddanie się badaniom jest traktowane jako potwierdzenie spożycia alkoholu. W Procedurze tej jest również mowa o odizolowaniu nieletniej w izolatce chorych. Nie sprecyzowano natomiast, czy o badaniu i jego wynikach zostanie powiadomiony rodzic lub opiekun dziecka, czy wychowanek i/lub jego rodzice mogą żądać badania krwi w celu weryfikacji wyniku testu etc. (por. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia w organizmie nieletniego z dnia 10 kwietnia 2012 r. Dz. U. z 2012 r., poz. 468). Pracownicy KMP negatywnie oceniają również zapis wymienionej procedury, zgodnie z którym odmowa przez wychowanka wykonania badania jest traktowana jako stan spożycia alkoholu lub użycia środków psychoaktywnych. Oznacza to bowiem, że trzeźwe dziecko, które z innych względów nie chce poddać się badaniu zostanie potraktowane na równi z nietrzeźwym, z izolacją włącznie. Przedstawiciele KMP zwracają uwagę, że upn. nie daje możliwości osobie innej niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w organizmie nieletniego obecności alkoholu lub innego środka

użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b upn.). Należy uznać, iż personel tych placówek nie ma prawa zobowiązania nieletniego do poddania się takim badaniom. Nadto treść § 9 rozporządzenia Ministra Edukacji i Sportu z dnia 31 stycznia 2003 r. w *sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem* (Dz. U. z 2003 r. Nr 26, poz. 226), wskazuje, że w sytuacjach kryzysowych takich jak używanie przez wychowanków środków odurzających lub substancji psychotropowych, pracownicy m.in. MOW podejmują działania interwencyjne polegające na powiadomieniu rodziców i Policji. Nic zatem nie stoi na przeszkodzie, aby wykonać badanie, jeżeli jest konieczne, ale działania w tym zakresie mogą być podjęte właśnie przez Policję.

Pracownicy KMP zalecają zatem odstąpienie od przeprowadzania badań przez personel MOW.

3) Procedura postępowania w przypadku samookaleczenia lub innego przejawu autoagresji przewiduje natomiast, że nieletnia, która dokonała takiego czynu ponosi karę regulaminową. W opinii pracowników KMP karanie wychowanka, który dokonał samookaleczenia (szczególnie ze względu na silne napięcie emocjonalne) jest niedopuszczalne. Przedstawiciele Mechanizmu nie podważają przeciwdziałania samouszkodzeniom instrumentalnym, jednakże podkreślają, że osoba, która nie radzi sobie z trudnościami, nie może odczuwać dodatkowych dolegliwości ze strony personelu. Podejmowanie zachowań autoagresywnych wskazuje na potrzebę otoczenia danego wychowanka wsparciem i wzmożonymi oddziaływaniami terapeutycznymi.

4) W rozdziale wskazującym podstawę prawną dotyczącą zastosowania środków przymusu bezpośredniego wskazano m.in. na uchylone w dniu 1 stycznia 2012 r. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 r. w *sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii* (Dz.U. z 2011 r., Nr 48, poz. 248). W związku z powyższym przedstawiciele KMP

zalecają zamianę powyższego dokumentu w zakresie powoływania się na aktualne przepisy prawne.

6. Dyscyplinowanie

Katalog kar i nagród obowiązujących w Ośrodku zawarty został w Regulaminie Wewnętrznym MOW „Promyk” w Goniądzu (dalej zwany Regulaminem). Ponadto w Ośrodku obowiązuje sześciostopniowa skala ocen z zachowania. Kryteria wystawiania ocen są wyłącznie ogólnymi wskaźnikami pozwalającymi na standaryzację oceniania. O ocenie decydują wychowawcy grupy, biorąc pod uwagę wszelkie aspekty zachowania, oceny uzyskiwane w szkole. Każdą z ocen wystawia, co najmniej dwóch wychowawców. Każda wychowanka ma założony dziennik uwag bieżących, do którego wpisywane są uwagi w odniesieniu do 3 sfer funkcjonowania w placówce: kultury osobistej, zaangażowania na rzecz placówki i grupy, postawy wobec nauki.

Jak informuje Regulamin, od oceny wystawionej przez wychowawców nie ma odwołania. Punkty są sumowane w trzech okresach: ferie zimowe, ferie wiosenne, wakacje i są czynnikiem pomocniczym przy udzielaniu poszczególnych nagród, kar i przywilejów. Osoby, które uzyskają największą liczbę punktów dodatnich otrzymają specjalne nagrody. Oceny tygodniowe są brane pod uwagę przy określaniu wysokości kieszonkowego. Wysoka ocena miesięczna, szczególne zaangażowanie społeczne lub inne osiągnięcia mogą być podstawą do podniesienia wysokości kieszonkowego.

W Regulaminie opracowany został Regulamin nagradzania (§ 6) oraz Regulamin karania (§ 7). Wymieniono w nich kary lub nagrody związane z przejawami konkretnego zachowania. Zastrzeżenia wizytujących w zakresie wymierzanych kar w Ośrodku dotyczą następujących kwestii:

- 1) Kary w postaci „odizolowania wychowanki w oddzielnym pokoju” - w codziennym życiu placówki zdarzają się sytuacje, które wymagają chwilowego odizolowania z różnych przyczyn nieletniego od pozostałych wychowanków (np. w przypadku wszawicy, choroby zakaźnej, innych nagłych sytuacji mogących stanowić zagrożenie życia i zdrowia nieletniego bądź innych osób). Jednakże w ocenie przedstawicieli KMP postępowanie takie nie może mieć formy kary, powinno mieć

charakter wyjątkowy, zaś każdy odseparowany nieletni musi być pod opieką wychowawcy.

2) kary w postaci „możliwość wystąpienia z wnioskiem o zmianę ośrodka wychowawczego” - w § 7 rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 w sprawie *szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym* (Dz. U. z 2011 r. nr 296 poz. 1755) wskazano, że przeniesienie nieletniego do innego ośrodka może nastąpić w szczególnie uzasadnionych przypadkach mających znaczenie dla skuteczności procesu resocjalizacyjnego lub terapeutycznego, na podstawie oceny zasadności dalszego pobytu nieletniego w ośrodku dokonywanej przez zespół, którego zadaniem jest planowanie i koordynowanie udzielania w ośrodku pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zgodnie z Zaleceniami CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi tego typu kara nie powinna być stosowana (Zalecenie 97: *Młodociani nie mogą być przenoszani w ramach środka dyscyplinarnego*). Kierując się treścią tego zalecenia, przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, że młodociani mogą być przenoszani między placówkami, kiedy początkowe kryteria dla umieszczenia ich lub dalsze propagowanie reintegracji społecznej mogą być realizowane w bardziej skuteczny sposób w innej instytucji lub kiedy poważne ryzyko w zakresie bezpieczeństwa sprawia, że transfer taki jest nieodzowny. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają zatem, że wnioskowanie o przeniesienie do innej placówki nie powinno być wskazane w katalogu kar wymierzanych przez personel MOW.

3) Regulamin kar przewiduje również karę w postaci „przydziału dodatkowych obowiązków (określa wychowawca lub zespół)” – zapis ten jest nieprecyzyjny, nie określa bowiem, jakie dokładnie obowiązki mogą zostać na wychowanek nałożone. W ocenie przedstawicieli KMP, formułowanie tak ogólnych kar może stanowić pole do nadużyć i wymierzanie kar niespełniających swojej funkcji (np. karanie poprzez dodatkową pracę, o czym wspominały wychowanki placówki w rozmowach

indywidualnych). W związku z powyższym, przedstawiciele KMP rekomendują doprecyzowanie niniejszego zapisu Regulaminu.

4) W Regulaminie znajduje się również kara „pozbawienie przywilejów wychowanki (do decyzji wychowawcy lub zespołu)” – w odróżnieniu od wyżej wymienionej kary, pod katalogiem kar znajduje się podpunkt dokładnie określający, co obejmuje pozbawienie przywilejów. Są to różnego rodzaju zakazy, np.: zakaz oglądania telewizji, korzystania z pracowni internetowej poza zajęciami dydaktycznymi, zakaz wyjścia poza teren Ośrodka, z wyłączeniem grupowych zajęć zorganizowanych, etc. We wspomnianym katalogu znajdują się natomiast zapisy budzące wątpliwości przedstawicieli KMP:

- „utrata na czas kary i do wykonania prac zleconych posiadanych przywilejów wynikających z regulaminu placówki” – zapis nieprecyzyjny i niezrozumiały;

- „zakaz odwiedzin osób spoza rodziny w danym tygodniu, niezależnie od aktualnej oceny i liczby punktów” – przedstawiciele KMP podkreślają, iż ograniczenia w tej mierze, a tym bardziej stosowanie kary w postaci zakazu kontaktu nieletnich z osobami z zewnątrz, nie znajdują potwierdzenia w obowiązujących przepisach prawa i są stosowane wbrew zapisom upn., której art. 66 § 4 określa, że jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami spoza placówki, dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. W tym wypadku dyrektor placówki niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora.

- „zakaz korzystania z budki telefonicznej” oraz „zakaz korzystania z telefonów komórkowych” – wprowadzenie takiego zakazu nie może doprowadzić do sytuacji, w której nieletnie nie będą miały w ciągu dnia możliwości kontaktu telefonicznego z osobami spoza zakładu z uwagi na nałożoną karę. Kontakty ze światem zewnętrznym stanowią prawo nieletnich, które można ograniczyć jedynie w przypadkach określonych w art. 66 § 4 upn.

Ponadto, należy podkreślić, iż zgodnie z Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia

Ogólnego 45/113), przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Zasada 68).

W tym miejscu przedstawiciele KMP zauważają, że w Regulaminie Ośrodka znajdują się kary, których nie został określony czas trwania (np. przydział dodatkowych obowiązków, pozbawienie przywilejów wychowanki, pozbawienie możliwości korzystania z pracowni i pozostałych zakazów znajdujących się w katalogu obejmującym pozbawienie przywilejów). Poza tym w Regulaminie brakuje przepisów mówiących o możliwości odwoływania się otrzymanej kary oraz wskazania osoby, do której takie odwołanie należy złożyć. W związku z powyższym pracownicy KMP rekomendują uzupełnienie Regulaminu o wspomniane wyżej kwestie.

7. Prawo do informacji

Prawa i obowiązki nieletnich zawarte są w Regulaminie Ośrodka. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zwracają uwagę na konieczność poszerzenia katalogu praw wychowanek o wskazane w § 17 pkt 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w *sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach* (Dz. U. Nr 109, poz. 631) prawo do zajęć sportowych, turystycznych, rekreacyjnych, w tym w zajęć organizowanych na świeżym powietrzu w wymiarze co najmniej dwóch godzin dziennie, o ile pozwalają na to warunki atmosferyczne.

Na tablicach ściennych umieszczono wiele informacji dotyczących zdarzeń kulturalno – oświatowych, które mają lub będą miały miejsce w placówce. Jest również w widocznym miejscu Regulamin, Plan dnia, etc. Brakuje jednak informacji o adresach instytucji, do których nieletni mogą się zwrócić w sytuacji, gdy ich prawa nie są przestrzegane. Adresy instytucji powinny znajdować się w ogólnodostępnym i

widocznym dla nieletnich miejscu, tak by wgląd do nich nie był uzależniony od decyzji personelu lub innych czynników. W związku z tym, zalecenie pracowników KMP w tym zakresie dotyczy zamieszczenia w ogólnodostępnym miejscu informacji z adresami instytucji, do których wychowanki mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, w tym do: Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych.

Zgodnie z § 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 r. w *sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym* (Dz.U. z 2011 r. Nr 296, poz. 1755) bezpośrednio po przybyciu nieletniego do Ośrodka dyrektor Ośrodka, w obecności wychowawcy lub innego pracownika ośrodka, przeprowadza z nieletnim rozmowę, podczas której zapoznaje nieletniego z jego prawami, obowiązkami i zasadami pobytu w ośrodku. Zapoznanie się z prawami, obowiązkami i zasadami pobytu w ośrodku nieletni potwierdza własnoręcznym podpisem. W razie odmowy złożenia podpisu przez nieletniego dyrektor ośrodka w dokumentacji nieletniego czyni adnotację o odmowie potwierdzenia przez nieletniego zapoznania się z jego prawami, obowiązkami i zasadami pobytu w ośrodku. Tymczasem analiza dokumentacji MOW nie potwierdziła, aby praktyka taka miała miejsce w Ośrodku. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają zapoznawanie nowo przyjętej wychowanki ze swoimi prawami i obowiązkami z zachowaniem procedury określonej w rozporządzeniu.

Dobłą praktyką jest funkcjonowanie w Ośrodku od 2010 r. Rzecznika Praw Wychowanek. Funkcję tę pełni była wychowanka MOW w Goniądzu, która ukończyła studia. Rzecznik czuwa nad przestrzeganiem praw wychowanek, mogą one zgłosić naruszenie swoich praw osobiście. Rzecznik wówczas zapoznaje się ze sprawą i wydaje opinię, czy zostały naruszone prawa, a następnie przekazuje tą informację dyrektorowi Ośrodka. Rzecznik może być mediatorem pomiędzy stronami. Jego zadaniem jest także propagowanie praw wychowanek w placówce, reprezentowanie ich interesów, współpraca z wychowawcami, dyrektorem i samorządem uczniowskim. Do obowiązków Rzecznika należy informowanie uczniów o przysługujących im prawach i sposobie ich dochodzenia, interwencja w razie naruszenia praw

wychowanek i rozwiązywanie spraw spornych, udzielnie pomocy wychowankom zgodnie z ustalonym trybem postępowania, składanie dyrektorowi informacji o podjętych przez siebie działaniach zmierzających do rozwiązywania konfliktów. Pracownicy KMP oceniają tą inicjatywę jako godną polecenia w innych placówkach. W ten sposób zapewniono wychowankom lepszy dostęp do ich praw, a także poczucie, że istnieje w Ośrodku osoba godna zaufania, do której mogą się zwrócić w trudnych chwilach.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Zasady kontaktu wychowanek z osobami spoza Ośrodka określone zostały w Regulaminie Ośrodka. Analizując dokładnie przepisy Regulaminu, uwagę pracowników KMP przykuły zapisy dotyczące odwiedzin (§ 10 Regulaminu). Wskazują one, że najbliższa rodzina może odwiedzać wychowankę bez względu na ocenę z zachowania, o ile nie zakłóca to bieżącej pracy placówki i nie koliduje z zajęciami szkolnymi lub wychowawczymi. Odwiedziny w dni wolne od nauki trwają do godziny 17.00, o czasie ich trwania decyduje wychowawca w zależności od aktualnej oceny i liczby punktów. Ośrodek nie zapewnia noclegu dla rodziców/opiekunów wychowanek. Wyjścia poza placówkę z rodzicami, w przypadku wychowanek posiadających zgodę sądu, są realizowane na podstawie zasad urlopowania. O terminie decyduje wychowawca prowadzący. W przypadku braku zgody sądu o wyjściu poza placówkę decyduje wychowawca. Natomiast odwiedziny kolegów i koleżanek są uzależnione od miesięcznej i tygodniowej oceny z zachowania. Wychowanka nabywa prawo do takich odwiedzin po pierwszej ocenie miesięcznej. W zależności od oceny z zachowania odwiedziny mogą odbywać się we wszystkie dni wolne od nauki, w pozostałe dni za zgodą wychowawcy (ocena wzorowa), 5 razy w miesiącu (ocena wyróżniająca), 3 razy w miesiącu (ocena dobra), 2 razy w miesiącu (ocena poprawna, poprawna plus), 1 raz w miesiącu, przy pozytywnej ocenie tygodniowej (ocena nieodpowiednia, nieodpowiednia+).

Pracownicy KMP przypominają, że art. 66 § 4 upn., określając zasady kontaktów nieletniego, posługuje się pojęciem „osób spoza zakładu”, nie różnicując zasad udzielania kontaktu z rodziną czy też innymi osobami (np. przyjaciółmi,

kolegami, sympatiami, etc.). Jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami spoza placówki, określone w art. 66 § 4 upn, dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. W tym wypadku dyrektor placówki niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora. Przepisy upn. należy zatem stosować w taki sam sposób wobec członków rodziny jak i innych osób odwiedzających nieletnie.

Wychowanki mogą posiadać 1 telefon komórkowy. Każdy przywieziony telefon jest zgłaszany do wychowawcy grupy. Z telefonów można korzystać w dni powszednie od godz. 19.15 do 21.15, a w dni wolne od nauki od godz. 14.30 do 21.00. W szczególnych sytuacjach wynikających z nieodpowiedniego zachowania, wychowawca może nie wydać telefonu. Wychowanka pozbawiona przywilejów nie może korzystać z telefonu komórkowego. Warunkiem udostępnienia telefonu jest posiadanie co najmniej tygodniowej oceny z zachowania nieodpowiedniej. Uczennica nie wywiązująca się z obowiązków szkolnych może na wniosek nauczyciela, wychowawcy być pozbawiona możliwości korzystania z telefonu.

Regulamin określa również zasady udzielania przepustek i urlopów. Niektóre wychowanki mogą samodzielnie wychodzić poza teren Ośrodka, np. do sklepu. Do wydania przepustki wymagana jest: zgoda sądu rodzinnego wydającego postanowienie o umieszczeniu w placówce, pisemny wniosek rodzica/opiekuna o wydanie przepustki oraz pokrycie kosztów przejazdu przez rodzica/opiekuna lub wniosek wychowawcy o dofinansowanie podróży. Ośrodek wysyła wnioski do sądów i rodziców o urlopowanie wychowanki na święta Bożego Narodzenia, ferie zimowe, ferie wiosenne, wakacje. W pozostałych wypadkach za otrzymanie zgody sądu odpowiada rodzic/opiekun składający wniosek. Dotyczy to zwłaszcza urlopów okolicznościowych.

Problemem systemowym, który dostrzegli przedstawiciele KMP jest brak przystosowania placówek dla nieletnich dla podopiecznych ciężarnych lub posiadających dzieci. Ich sytuacja prawna nie jest określona w przepisach upn., a przecież wymagają one w tym czasie szczególnej opieki (odpowiednia dieta, opieka

medyczna podstawowa i specjalistyczna) i wsparcia, tak psychologicznego, jak i socjalnego.

W dniu wizytacji MOW pracownicy KMP powzięli informację, iż w ostatnim czasie przebywały w placówce 2 nieletnie ciężarne. Zostały one urlopowane do domów rodzinnych do czasu rozwiązania. Pierwsza z nich która przybyła do MOW r. będąc w tygodniu ciąży. W związku ze stwierdzeniem przez lekarza, iż ze względu na jej młody wiek () ciąża jest zagrożona konieczne były częste wizyty w poradniach specjalistycznych, oddalonych od Ośrodka o ok. 60 km, co stanowiło dodatkowe utrudnienie. Niemniej jednak wizyty takie odbywały się systematycznie (nawet kilka razy w miesiącu). Wychowanka była wielokrotnie urlopowana do domu, dyrektor MOW informował odpowiedni sąd, iż w placówce nie ma warunków do pobytu matek ciężarnych, wskazując jednocześnie, że jej pobyt w Ośrodku jest niewskazany. Sąd udzielił nieletniej przepustek i urlopów, w wyniku czego nieletnia wraz z dzieckiem przebywa w domu rodzinnym, choć opiekunami prawnymi dziecka są rodzice nieletniej. Inny przypadek dotyczy wychowanki , która od r. przebywa na urlopie okolicznościowym do czasu porodu. Nieletnia znajduje się pod opieką babci.

W placówce przebywa również nieletnia , która jest matką dziecka. Początkowo, od r. przebywała w MOW w Namysłowie, była wówczas w miesiącu ciąży. W r., będąc już matką karmiącą ok. - miesięczne dziecko, ze względów resocjalizacyjnych została przewieziona do MOW w Goniądzu, oddalonego od miejsca zamieszkania jej dziecka ok. 600 km. W dniu r. dyrektor MOW wnioskował do Sądu Rejonowego w Wodzisławiu Śląskim o udzielenie nieletniej przepustki na okres – r. Sąd wyraził zgodę. Kolejny urlop okolicznościowy wychowanka otrzymała w dniach oraz na okres świąt wielkanocnych r. Przez cały swój pobyt w MOW nie miała możliwości bezpośredniego kontaktu z dzieckiem, który jest pod opieką rodziców nieletniej. Ze względu na dużą odległość od domu rodzinnego (ok. 600 km), nie ma żadnej możliwości, aby rodzice nieletniej odwiedzili ją w Ośrodku wraz z małym dzieckiem. Rozłąka z dzieckiem i nieczęsty kontakt jest dla nieletniej źródłem tęsknoty i obniżonego samopoczucia. W jej

indywidualnym planie edukacyjno – terapeutycznym znajdują się opisy stanów: . po przybyciu do placówki bardzo często płakała - tęskniła za swoim

. W toku są sprawy o zmianę środka wychowawczego . i oraz o przyznanie praw rodzicielskich rodzicom wychowanki nad jej . Bardzo przeżywa sytuację domową, a zwłaszcza informacje o dziecku. W ocenie przedstawicieli KMP umieszczenie nieletniej w Ośrodku oddalonym o 600 km. od jej domu rodzinnego, w którym przebywa jej dziecko, jest niewątpliwie decyzją całkowicie uniemożliwiającą kontakt z dzieckiem. Tymczasem art. 96 § 2. ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2012 r. Nr 788, tekst jedn.) stanowi, iż rodzice, którzy nie mają pełnej zdolności do czynności prawnych uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i w jego wychowaniu, chyba że sąd opiekuńczy ze względu na dobro dziecka postanowi inaczej. Opisana sytuacja uniemożliwia w praktyce realizację wskazanego prawa nieletniej matki. Stanowi również zagrożenie dobra dziecka, które pozbawione jest kontaktu z biologiczną matką. Kontakt ten jest niezbędny dla jego prawidłowego rozwoju i budowie pozytywnych relacji z matką. Kontakt ten jest również chroniony prawnie. Przyjmując Konwencję o prawach dziecka Polska zobowiązała się do respektowania jej zapisów, w tym art. 9 §3, w którym mowa o tym, że Państwa-Strony będą szanowały prawo dziecka odseparowanego od jednego lub obojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka.

W związku z powyższym, pracownicy KMP zwracają się do dyrektora MOW z pytaniem, jakie zostały podjęte działania w stosunku do nieletniej, aby umożliwić jej jak najczęstszy kontakt z dzieckiem. Być może w tej sytuacji należałoby rozważyć złożenie wniosku do właściwego sądu o przeniesienie nieletniej do placówki znajdującej się bliżej miejsca pobytu dziecka.

Przedstawiciele KMP uważają, że sytuacja prawna nieletnich i ich dzieci po urodzeniu, nie jest właściwie uregulowana. Mając na uwadze fakt, iż nieletnie często pochodzą z rodzin dysfunkcyjnych, ich rodziny nie mogą pełnić funkcji rodzin zastępczych. Nieletnie nie mogą również samodzielnie decydować o losie urodzonego dziecka. Często zatem dochodzi do rozdzielenia nieletniej i jej dziecka, co na pewno

nie służy żadnej ze stron. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, sytuacja nieletnich w ośrodkach resocjalizacyjnych będących w okresie ciąży, jak i po urodzeniu dziecka, wymaga zmian systemowych, tak aby nieletnie i ich macierzyństwo i rodzicielstwo rzeczywiście pozostawało pod opieką i ochroną Rzeczypospolitej Polskiej. Wydaje się, iż placówki resocjalizacyjne powinny dysponować na wzór jednostek penitencjarnych domami dla matki i dziecka, w których mogłyby one przebywać w określonych warunkach i w sytuacji uregulowanej prawnie ze swoimi dziećmi.

9. Prawo do ochrony zdrowia

W placówce nie ma zatrudnionej pielęgniarki. Wszystkie sprawy związane z opieką medyczną należą do obowiązków pracownika socjalnego, dla którego jest to dodatkowe obciążenie. Każda przyjęta wychowanka musi dostarczyć kartę szczepień (która zostaje przekazana poradni) oraz książeczkę zdrowia (ta zostaje przekazana pielęgniarce szkolnej). Każda podopieczna ma założoną indywidualną kartę wizyt, z adnotacją terminów i ewentualnym powodem wizyty. Nowa wychowanka z konwoju, jeśli sprawia wrażenie zaniedbanej, ma profilaktycznie zlecone zabiegi higieniczne; nie ma kontroli pielęgniarskiej (wywiad, stan ogólny, blizny, ślady obrażeń, tatuaże, miejsca po wstrzyknięciach, ew. świerzb, etc). Oceny takiej może dokonać jedynie fachowy pracownik służby zdrowia. Wedle relacji dyrektora wszystkie nowe wychowanki są przebadane przez lekarza rodzinnego, jednakże relacje innych osób były rozbieżne. W indywidualnych kartach wizyt, pierwsze wizyty były odnotowane po kilku, a nawet kilkunastu miesiącach. W ocenie przedstawicieli KMP, każda nowa wychowanka winna być przebadana przez lekarza rodzinnego celem ogólnej oceny i ewentualnego wykrycia jakichkolwiek schorzeń, zwłaszcza ze strony układu ruchu, krążenia i oddechowego.

Stomatolog przyjmuje jedynie w przypadku nagłych zachorowań, konieczności ekstrakcji czy leczenia ostrego stanu zapalnego. Odmawia badań kontrolnych czy leczenia niewielkich ubytków, twierdząc (relacja pracownika socjalnego), że badania profilaktyczne jak i leczenie niewielkich ubytków winno być w miejscu zamieszkania.

Tymczasem czas pobytu w Ośrodku sięga kilku lat, pobyty w domu rodzinnym - kilka lub kilkanaście dni w roku, zatem Ośrodek przez długi czas jest w bardzo ważnym okresie życia mieszkanek ich właściwą siedzibą, ich prawdziwym domem. Nielezione uzębienie powoduje wielokrotnie nieodwracalne straty w stanie zdrowia, nie wspominając o efektach kosmetycznych. Koniecznymi są zatem, w trakcie pobytu w placówce, badania profilaktyczne i leczenie nawet najmniejszych ubytków.

Konsultacje ginekologiczne odbywają się w przychodni Mońkach. Pielęgniarka szkolna przeprowadza raz w roku bilans wszystkich uczennic. Kalendarz szczepień sprawdzany jest w poradni. Dziewczęta przyjmowane są w poradni w przypadku zachorowania. Z nieletnią jedzie pracownik socjalny, zazwyczaj asystujący przy wizycie. Wykupione leki (koszty pokrywa Ośrodek) dostarczone zostają wychowawcom, którzy są zobowiązani je podawać. Podczas wizytacji, przedstawiciele KMP zapoznali się ze sposobem podawania leków. W szafce w pokoju wychowawców znajdowało się kilkanaście pozaczynanych opakowań leków, zwłaszcza antybiotyków (kilka opakowań było tego samego antybiotyku, ale o różnych nazwach), część leków była przeterminowana. Na tablicy wywieszono były kartki z imieniem i nazwiskiem nieletniej, nazwą leków i dawkowaniem, ale bez podania daty zlecenia i czasu trwania kuracji. Jeden z wychowawców oświadczył, że jeśli wychowanka czuje się lepiej, nie gorączkuje, to nie ma wskazań do dalszego podawania antybiotyku. Sposób przechowywania leków, ich podawanie pracownicy KMP uznali za niewłaściwe. Taki stan rzeczy może być efektem powierzenia takich obowiązków osobom niezwiązanym ze służbą zdrowia, które nie znają nazw, sposobu podawania, czasu trwania kuracji itd.

Trzy dziewczynki znajdują się pod opieką psychiatry w Łomży. Zlecone im leki przechowywane są w zamkniętej szafce. Każdorazowo wychowawca sygnuje wydanie leku, a wychowanki jego przyjęcie.

Przedstawiciele KMP bardzo dobrze ocenili opiekę kadry placówki nad wychowankami w ciąży. Jak ustalono, są one objęte pomocą lekarską oraz wsparciem psychologicznym, a ponadto, kadra MOW starała się dostarczyć jej wsparcia informacyjnego w zakresie prowadzenia ciąży oraz opieki nad dzieckiem w okresie prenatalnym.

W ocenie KMP, nieletnie nie są poddawane wystarczającym badaniom profilaktycznym. Na potrzebę zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych wskazują m.in. Zalecenia Komitetu: Zalecenie 71.: *Młodociani powinni otrzymywać profilaktyczną opiekę medyczną i edukację w zakresie zdrowia* oraz Zalecenie 75.: *Opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia*. Istotną rolę badań profilaktycznych i edukacji zdrowotnej w placówkach dla nieletnich podkreśla także Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) w Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (99) 12]: *Rola służby zdrowia w każdym miejscu pozbawienia wolności nie powinna ograniczać się do leczenia pacjentów z dolegliwościami; powinna natomiast obejmować także zadania związane z medycyną społeczną i profilaktyką*. W związku z tym Komitet pragnie podkreślić dwa aspekty o szczególnym znaczeniu dla nieletnich pozbawionych wolności, mianowicie kwestię odżywiania oraz zapewnienie edukacji zdrowotnej (par.41). KMP stoi na stanowisku, że zapewnienie prawidłowej opieki medycznej należy do obowiązków placówki.

Problemem jest palenie papierosów przez wiele dziewcząt. Wskazanim byłoby jeszcze większe zwrócenie uwagi poprzez zwiększenie ilości pogadarek i sprowadzenie materiałów mówiących o szkodliwości tego nałogu. Może zaproszenie osoby z zewnątrz np. lekarza z poradni antynikotynowej byłoby pomocne w decyzji zaprzestania palenia.

Niezależnie od prowadzonych na wysokim poziomie lekcji wychowania w rodzinie przez nauczycielkę biologii, korzystnym byłoby zorganizowanie spotkania z seksuologiem. Wychowanki są w okresie burzy hormonalnej, zainteresowania płcią przeciwną, wiele dziewcząt ma za sobą doświadczenia seksualne, niektóre są matkami. Rozmowa z osobą obcą, z którą nie ma codziennego kontaktu sprzyja szczerości wypowiedzi, zadawania pytań etc.

W oparciu o przedstawione obserwacje przedstawiciele KMP uznali, iż wskazanym byłoby zatrudnienie w Ośrodku pielęgniarki, która koordynowałaby wszystkie sprawy związane z opieką medyczną, prowadziła wstępne oceny,

współpracowała z lekarzem rodzinnym, zajmowała się gospodarką lekami, przygotowywała odpowiednie dawki leków etc. Takie rozwiązanie byłoby bardzo pomocne w codziennej pracy placówki oraz w monitorowaniu stanu zdrowia nieletnich, a poza tym pozwoliłoby pracownikowi socjalnemu pełnić wyłącznie swoje obowiązki.

10. Oddziaływania wychowawcze

Ośrodek realizuje koncepcję twórczej resocjalizacji, której celem jest wyposażenie wychowanek w kompetencje indywidualne, społeczne i zawodowe poprzez pobudzenie ich potencjału i aktywności.

Kalendarz uroczystości i imprez na 2012 i 2013 r. pokazuje, że wychowanki uczestniczą w różnego rodzaju zdarzeniach np. rajdach rowerowych, spływach kajakowych, turniejach, konkursach. Uroczystości obchodzone są święta narodowe oraz te związane z działalnością Ośrodka.

Poza zajęciami szkolnymi, dla przebywających w MOW dziewcząt organizowane są zajęcia wychowawczo-opiekuńcze, kulturalno-oświatowe i sportowo-rekreacyjne. Do popularnych zajęć fakultatywnych należą zajęcia muzyczne, koło teatralne i kabaretowe, koło plastyczne. Wychowanki uczestniczą także w wyjściach na basen. W weekendy odbywa się nordic walking, aerobik i wycieczki rowerowe. Najstarsze wychowanki mogą skorzystać także z doradztwa zawodowego, zajęć gastronomicznych, fryzjerskich, psychoedukacyjnych. Jest również możliwość korzystania z terapii indywidualnej.

Każda wychowanka ma swój Indywidualny Plan Edukacyjno-Terapeutyczny (IPET), który tworzony jest przez pracowników Ośrodka zaraz po przyjęciu dziecka do placówki. Przewiduje on m.in. udział podopiecznej w różnych aktywnościach, również pozaszkolnych, by wyposażyć go w umiejętności i nawyki, które pozwolą mu na powrót do środowiska. Zawiera on m.in. wnioski do pracy wychowawczej, edukacyjnej i terapeutycznej na podstawie opinii psychologicznej i pedagogicznej, zainteresowania i uzdolnienie, określone indywidualizowane zadania z określonym terminem realizacji, na bieżąco wpisywane są istotne wydarzenia dla przebiegu procesu resocjalizacji (egzaminy, przepustki, ucieczki, zachowania negatywne itp.).

Pracownicy KMP uznali, że praca wychowawcza w Ośrodku realizowana jest na wysokim poziomie. Oddziaływania, które zasługują na szczególną uwagę, opisane zostały dokładniej w pkt 13 niniejszego Raportu.

11. Prawo do edukacji

Wychowanki MOW obowiązek szkolny realizują w działającej przy Ośrodku szkole podstawowej, w gimnazjum oraz liceum ogólnokształcącym. W tym roku szkolnym nie było naboru do szkoły podstawowej; są 3 klasy gimnazjum (w sumie 62 uczennice) i jedna klasa liceum (10 uczennic). Nieletnie kierowane do placówki często posiadają duże opóźnienia w realizacji obowiązku szkolnego, dlatego też istotną rolę odgrywa nadrabianie zaległości programowych, uniemożliwiających realizację podstawy programowej. Wychowawcy oraz nauczyciele systematycznie monitorują postępy dziewcząt w nauce i zachowaniu, co znajduje odzwierciedlenie w indywidualnych programach edukacyjno terapeutycznych. Personel placówki stara się uchwycić dobre i słabe strony uczennic, a następnie modyfikuje indywidualnie proces nauczania, dostosowuje ofertę zajęć wyrównawczych i ofertę zajęć pozalekcyjnych, co przekłada się na wzrost efektów kształcenia. Praca nauczycieli została dobrze oceniona przez wychowanki.

Szkoła dysponuje salami lekcyjnymi o odpowiednich warunkach i wyposażeniu. W ocenie pracowników KMP warunki, jakie oferuje Ośrodek w tym zakresie, są optymalne. Poza zwykłym programem nauczania, placówka posiada bogatą ofertę zajęć pozalekcyjnych i odpowiednią bazę do ich realizacji. W internacie znajdują się pracownie. W placówce wyodrębniono także pracownię komputerową i salę gimnastyczną. Wychowankowie mogą korzystać z biblioteki, wyposażonej nie tylko w lektury szkolne, lecz również dostosowane do wieku nieletnich powieści i czasopisma młodzieżowe.

Dyrektor placówki pozyskuje sprzęt i wyposażenie z projektów unijnych. Dzięki temu w latach 2010/2012 w ramach Projektu „Chcę, potrafię, działam” zakupiono 2 tablety, aparat fotograficzny z obiektywem, zestaw nagłośnieniowy, laptop z oprogramowaniem, materiały na zajęcia pozalekcyjne. Natomiast w ramach Projektu

2010/11 Program "Już się nie boję" doposażono mieszkanie usamodzielnienia, zakupiono drukarkę kolorową i laptop oraz materiały na zajęcia związane z realizacją programu.

12. Prawo do praktyk religijnych

W rozmowach wychowanki wskazywały, że ich prawa do praktyk religijnych są respektowane. W Ośrodku nie jest także stosowany przymus udziału w nabożeństwach. Jednakże dziewczęta innych wyznań (prawosławne oraz świadkowie Jehowy) muszą uczestniczyć w lekcjach religii (2 razy w tygodniu), nie są natomiast obowiązane brać w nich czynnego udziału. W związku z powyższym przedstawiciele KMP przypominają, że każda placówka ma obowiązek przestrzegać prawa nieletnich do wolności wyznania i sumienia oraz zorganizować pracę wychowawczą w taki sposób, by uwzględniać swobodę i dobrowolność nieletnich w wyborze wiary i uczestniczenia w praktykach religijnych. Dlatego też przedstawiciele KMP zalecają zorganizowanie dla nieletnich innych wyznań alternatywnych zajęć, bez konieczności uczestniczenia w lekcjach religii.

13. Dobre praktyki

W Ośrodku realizowane są liczne projekty edukacyjno-zawodowe, które w ocenie przedstawicieli KMP należy uznać za dobre praktyki.

Jednym z nich jest Program „**Mama na 5!**” realizowany w ramach programu przygotowującego do samodzielności „Już się nie boję”. Głównym celem programu jest dostarczenie wychowankom wiedzy na temat małżeństwa, rodzicielstwa i kształtowanie kompetencji społecznych i indywidualnych związanych z pełnieniem ról społecznych - matki, żony. Idea programu była związana z faktem, iż do Ośrodka corocznie trafiają wychowanki w ciąży (od 2 do 8). Realizacja programu oparta jest o 2 moduły: zajęcia psychoedukacyjne „Ja i moja rodzina”, których celem jest kształtowanie kompetencji społecznych i indywidualnych związanych z dojrzałym pełnieniem ról społecznych, kształtowanie umiejętności opiekuńczych i wychowawczych (kompetencje rodzicielskie) oraz zajęcia z symulatorem niemowlęcia

„Mama na 5!”. Są to zajęcia praktyczne, które angażują wychowanki tak, jak prawdziwe pojawienie się dziecka w rodzinie. W projekcie wykorzystywany jest symulator w postaci lalki – wiernej kopii trzymiesięcznego dziecka, które dzięki specjalnemu oprogramowaniu prezentuje potrzeby i zachowania niemowlaka.

Godnym uwagi jest także Program „**JUŻ SIĘ NIE BOJĘ**”, którego głównym celem jest przygotowanie wychowanek do samodzielnego funkcjonowania po opuszczeniu Ośrodka. Dziewczęta uczestniczą w zajęciach zawodowych z fryzjerstwa i gastronomii. Mają praktyki zawodowe w zakładach pracy. Są objęte wsparciem psychologicznym w zakresie kształtowania kompetencji społecznych i indywidualnych, w tym zaradności życiowej i radzenia sobie w trudnych sytuacjach, których w dorosłym życiu im nie zabraknie. Wychowanki mają zajęcia z zakresu prawa pracy oraz przedsiębiorczości. Wyjeżdżając na zajęcia poza placówkę poznają różne instytucje użyteczności publicznej. Rozwijają umiejętności związane z obsługą urządzeń biurowych i programów komputerowych. Program pozwala osiągnąć dwa podstawowe cele: po pierwsze daje podopiecznym placówki wiedzę i umiejętności przydatne na starcie w dorosłe życie, a po drugie, uczy je wiary w siebie i przekonuje, że przyszłość zależy w dużej mierze od ich postawy, zaangażowania i wysiłku. Efektem dodatkowym projektu jest powołanie mieszkania usamodzielnienia funkcjonującego w warunkach środowiskowych, poza obrębem placówki, w wynajętym domu jednorodzinym.

Program „Chcę, potrafię, działam” to projekt, który ma na celu zmianę tych cech i postaw. Może być to osiągnięte przez kształtowanie kluczowych kompetencji indywidualnych, społecznych, zawodowych i poznawczych istotnych dla pełnienia ról społecznych. Chcę (motywacja), potrafię (kompetencje), działam (aktywność, wiara w siebie) - zmiana tych 3 parametrów jest celem prowadzonej przez nasz Ośrodek resocjalizacji. Można to osiągnąć poprzez wsparcie procesu edukacyjnego, wprowadzenie nowatorskiego w Polsce systemu resocjalizacji opartej koncepcji „Twórczej resocjalizacji”.

Ponadto, Ośrodek wraz z Fundacją „SPE SALVI” z Białegostoku realizował projekt „Poznaj nasz rejon- przewodnik turystyczny po Goniądzu i okolicach autorstwa wychowanek MOW w Goniądzu”, współfinansowany przez Unię

Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Jego celem był wzrost wiedzy, umiejętności, integracji społecznej 21 dziewcząt poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej MOW w Goniądzu o zajęcia pozalekcyjne z zakresu historii, fotografii i znajomości otoczenia, którego efektem będzie stworzenie przewodnika.

Ośrodek może również pochwalić się ciekawą współpracą międzynarodową. W latach 2011-2013 personel placówki brał udział w międzynarodowej konferencji na Litwie poświęconej problemowi "Mobbingu i przemocy wśród wychowanków placówek resocjalizacyjnych" zorganizowanej przez litewskie Ministerstwo Edukacji. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele placówek resocjalizacyjnych z Polski, Litwy, Łotwy i Estonii. W 2011 r. Ośrodek gościł 6 dziewcząt z Litwy, z Vilnius Socialization Center z Litwy z okazji Międzynarodowego Dnia Dziecka. Odbyły się wówczas zawody sportowe i zajęcia kulinarne. Była to wizyta przygotowująca do realizacji projektów wymiany młodzieży. W 2012 r. realizowano Projekt „Dialog od Kuchni”, który polegał na wizycie wychowanek z Litwy z Vilniaus Vaiku Socializacijos Centras i Kauno Vaikų Socializacijos Centras „Saulutė“. Głównym celem projektu była integracja młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z placówek resocjalizacyjnych Polski i Litwy przez poznanie kultury, języka, tradycji i obyczajów oraz promowanie idei Unii Europejskiej i współpracy Polsko – Litewskiej w środowiskach lokalnych, w których funkcjonują zaangażowane w projekt ośrodki. Ponadto w 2012 r. miały miejsce wizyty studyjne w placówkach na Łotwie i Litwie oraz Czechach i Słowacji.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi MOW w Goniądzu:
 - 1.1. zaprzestanie stosowania izby izolacyjnej wobec podopiecznych MOW oraz zmianę zapisów procedur w tym zakresie tak, aby były one zgodne z przepisami prawa;

- 1.2. wyeliminowanie kary w postaci „odizolowania wychowanki w oddzielnym pokoju”;
- 1.3. usunięcie kary w postaci „możliwość wystąpienia z wnioskiem o zmianę ośrodka wychowawczego”;
- 1.4. doprecyzowanie kary w postaci „przydziału dodatkowych obowiązków”;
- 1.5. doprecyzowanie kary w postaci „pozbawienie przywilejów” w zakresie: „utruty na czas kary i do wykonania prac zleconych posiadanych przywilejów wynikających z regulaminu placówki”;
- 1.6. zaprzestanie stosowania ograniczeń w kontaktach z osobami spoza ośrodka w zależności od oceny zachowania nieletniej;
- 1.7. określenie w Regulaminie czasu trwania kar (np. przydziału dodatkowych obowiązków, pozbawienia przywilejów wychowanki, pozbawienia możliwości korzystania z pracowni i pozostałych zakazów znajdujących się w katalogu obejmującym pozbawienie przywilejów);
- 1.8. uzupełnienie Regulaminu w przepisy mówiące o możliwości odwoływania się otrzymanej kary oraz osoby, do której takie odwołanie należy złożyć;
- 1.9. poddanie wstępnym badaniom lekarskim każdej nowej wychowanki celem ogólnej oceny i ewentualnego wykrycia jakichkolwiek schorzeń, zwłaszcza ze strony układu ruchu, krążenia i oddechowego;
- 1.10. zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych;
- 1.11. usunięcie przeterminowanych medykamentów i oraz dokonywanie systematycznej kontroli ich ważności;
- 1.12. zaprzestanie stosowania kar wobec podopiecznych, które dokonały samookaleczenia;
- 1.13. odstąpienie od przeprowadzania badań na obecność alkoholu lub innych środków psychoaktywnych przez personel MOW;
- 1.14. potwierdzanie przez nieletnią własnoręcznym podpisem zapoznanie się z prawami, obowiązkami i zasadami pobytu w ośrodku;
- 1.15. poszerzenia katalogu praw wychowanek o zajęcia sportowe, turystyczne, rekreacyjne, w tym w zajęcia organizowane na świeżym powietrzu w wymiarze co najmniej dwóch godzin dziennie;

- 1.16. zorganizowanie dla nieletnich innych wyznań alternatywnych zajęć, bez konieczności uczestniczenia w lekcjach religii;
- 1.17. wywieszenie w miejscu dostępnym dla wszystkich wychowanek adresów instytucji, które zajmują się ochroną praw człowieka oraz do których nieletni mogą się zwrócić w razie potrzeby;
- 1.18. przeszkolenie kadry placówki w zakresie międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka;
- 1.19. powoływanie się na aktualne przepisy prawne w opracowanych procedurach;
- 1.20. rozważenie możliwości zatrudnienia terapeuty uzależnień;
- 1.21. rozważenie możliwości zatrudnienia pielęgniarki;
- 1.22. rozważenie zorganizowania dla nieletnich zajęć z seksuologiem;
- 1.23. uwzględnienie w przypadku przeprowadzania przyszłych prac remontowych lub budowlanych, wymagających pozwolenia na budowę, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością.